

Població, riquesa i treball en una parròquia rural a la baixa edat mitjana (Llagostera, c. 1460-1490)

Population, wealth and labour in a rural parish in the Late Middle Ages (Llagostera, c. 1460-1490)

Población, riqueza y trabajo en una parroquia rural en la baja edad media (Llagostera, c. 1460-1490)

Lluís Sales i Favà¹

Resum

Aquest estudi analitza les formes de treball i les fonts de renda en una comunitat rural a la darrerria del segle xv. Ho fa mitjançant la descripció de diferents activitats agropecuàries i menestrals que tenien lloc al terme de Llagostera. Les principals fonts documentals que hi són emprades són les actes del notari i els registres de la cort jurisdiccional d'abast local. A la vegada, s'hi descriu l'impost sobre la renda (o redelme), instrument fiscal a mans de la comunitat local i que tenia com a objectiu gravar la totalitat de la riquesa produïda al terme.

Paraules clau: comunitats rurals, menestralia, agricultura, impostos sobre la renda.

Abstract

This study analyzes the forms of labor and the sources of rent in a rural community around the late fifteenth century. This is done through the description of different farming and artisanal activities that took place in the town of Llagostera in north-east Catalonia and its rural surroundings. The main sources used are the notarial acts and the jurisdictional court ledgers produced in this town. The revenue tax (usually named *re-tithe*) of the

1. ORCID 0000-0002-0824-0135. Instituto de Estudios Medievais (IEM - NOVA FCSH), Universidade Nova de Lisboa. sales.fava.lluis@gmail.com.

Rebut: III/2023. Avaluat: IV/2023. Versió definitiva: V/2023.

Aquest treball s'ha elaborat en el marc del projecte finançat "Desigualdad, movilidad y conflicto social en la Cataluña vieja (s-XIII-XVI)" (PID2022-141368NB-C21). Agraïm les reflexions dels avaluadors anònims, que han contribuït a millorar el text. Abreviatures utilitzades: d. = diners; f. = foli; f.s. = foli solt; img. = imatge de microfilm; l. = lliura (moneda de compte); lb. = lliura (pes); rt. = rotlle de microfilm; s. = sou.

town is also described. This was a fiscal resource managed by the local community that had as its main goal to tax all the wealth produced locally.

Keywords: rural communities, artisanship, agriculture, revenue taxes.

Resumen

Este trabajo analiza las formas de trabajo y las fuentes de renta en una comunidad rural a fines del siglo xv. Lo hace mediante la descripción de diferentes actividades agropecuarias y menestras que tenían lugar en el término de Llagostera, en el noreste de Catalunya. Las principales fuentes documentales usadas son las actas del notario y los registros de la corte jurisdiccional de alcance local. A la vez, se describe el impuesto sobre la renta (o rediezmo), un instrumento fiscal a manos de la comunidad local y que tenía como objetivo grabar la totalidad de la riqueza producida en la localidad.

Palabras clave: comunidades rurales, menestralía, agricultura, impuestos sobre la renta.

Aquest article vol contribuir a descriure les formes de vida dels homes i les dones que habitaven una parròquia rural del nord-est català a la darrerïa del segle xv. L'objectiu aquí és oferir una imatge tan precisa com sigui possible de les condicions de treball i la riquesa generada en un espai com aquest. Lluny de la idea, historiogràficament caduca, d'uns masos conservadors i sotmesos a la senyoria extractiva, volem explorar la capacitat d'innovació econòmica que havien assolit les famílies pageses, majoritàriament remences, a l'alba de l'època moderna. A banda de la cerealicultura, hi ha constància de moltes altres activitats que tenien lloc a les seves explotacions. A més a més, tenim interès a actualitzar els nostres coneixements sobre el paper dels petits nuclis urbans com a ròtula entre el paisatge agrari i les ciutats del país.

En aquesta ocasió centrem l'estudi sobre una vila i un terme —Llagostera— que a la darrerïa del segle xv encara no havien assolit la complexitat urbana d'altres localitats veïnes. El nucli tenia un contingent poblacional modest, una diversitat professional relativa i, a més, probablement ni tan sols acollia un mercat setmanal. Malgrat tot això, acomplia funcions integradores de l'espai rural, ja que proveïa els veïns d'alguns serveis i actuava com a capital política sobre el conjunt del terme.

Per fer aquest estudi ens valem de dos tipus de fonts que estan a l'abast dels historiadors dels espais rurals catalans: les actes notarials i els registres de la cort jurisdiccional local. Aquestes darrerïes tot just comencen a rebre certa atenció historiogràfica en els últims temps (Sales i Reixach, 2022). Ambdues tipologies de registres, produïdes al propi terme i en localitats veïnes, es troben custodiades al fons notarial de l'Arxiu Històric de Girona (AHG).²

2. Volem agrair molt especialment al personal de l'AHG la professionalitat i el bon tracte prestat durant anys de recerca a la casa.

Fonts provinents d'altres arxius (l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu Ducal de Medinaceli i l'Arxiu Capitular de Barcelona) proporcionen dades col·laterals de caràcter inèdit.

Amb aquest utilitatge, en primer lloc l'article fa una aproximació demogràfica al terme de Llagostera. En el segon epígraf s'exploren les característiques socioeconòmiques de la vila. Més endavant s'interpreten les formes de generar riquesa als masos. Val a dir que, d'entre els documents emesos pel notari, s'empren algunes actes relatives a l'impost sobre la renda que es recaptava a la localitat. D'aquesta manera, el darrer apartat proposa l'estudi de la taba de l'impost com una via innovadora per acostar-se a la riquesa generada i a les formes de treball al territori.

Llagostera era una de les tres unitats territorials que, juntament amb Caldes de Malavella i Cassà de la Selva, conformaven l'anomenada baronia de Llagostera. En mans del llinatge dels Cruïlles des del 1410,³ aquest estat feudal era un espai cobejat pels magnats del territori i pel mateix monarca. El terme de Llagostera tenia una ubicació estratègica, ja que, a més d'ocupar una plana fèrtil i els vessants de dues serralades marítimes (l'Ardenya i les Gavarres), constituïa la via natural de pas entre la ciutat de Girona i Sant Feliu de Guíxols. Aquesta darrera localitat era *carrer* de la capital de la vegueria i el principal port marítim del nord del Principat de Catalunya. Així, per exemple, amb l'esclat de la Guerra Civil Catalana (1462-1472) els Cruïlles van perdre transitòriament tot el domini, que fou requisat per les forces de la Generalitat.⁴ Més enllà de les vicissituds bèl·liques, en les quals no podem aprofundir aquí, els habitants de Llagostera no vivien reclosos dins dels termes jurisdiccionals de la baronia. Tant en el marc de les guerres que van afectar el país en el període, com abans i després, van mantenir relacions familiars, socials i econòmiques amb els termes veïns, amb la ciutat de Girona i amb altres regions del país. La mobilitat apareix com una de les característiques de la població del terme en el període estudiat.

La població

Aquest breu apartat explora el contingent demogràfic del terme de Llagostera a la darreria del segle xv. Recorrem a les dades proporcionades pels fogatjaments, que són documents elaborats amb finalitats fiscals. A banda, disposem de les dades ofertes per una operació financera de la comunitat que va ser sancionada pel conjunt de caps de casa.

Els fogatjaments eren llistats de focs proporcionats per les mateixes comunitats locals del Principat per tal d'efectuar el repartiment dels fogatges o donatius pactats en les Corts. La càrrega fiscal es distribuïa en funció del nombre de persones de cada lloc (Orti, 1999). Aquestes fonts s'han de manejar amb precaució quan s'usen amb finalitats demogràfiques, ja que, entre altres qüestions, es podien obviar individus o col·lectius estamentals sencers en funció de la forma de recomptar. Com que en el fogatjament del 1496 es van comptabilitzar 91 focs de tota condició, pot deduir-se que la població del conjunt del ter-

3. Archivo Ducal de Medinaceli (ADM), Fons Montcada, L-18/16, rt. 592, img. 709-712 (19 i 22-II-1410).

4. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Generalitat (G), 683, f. 147v-148r (24-VII-1466).

me de Llagostera devia aproximar-se a les 410 persones a la darrerria del segle xv.⁵ Malgrat el sotrac que podria haver patit amb motiu de la Guerra Civil Catalana —que afectà de ple el terme (Sobrequés, 1963: 9)— s'intueix que la població continuà creixent lentament durant el segle xvi. Així, l'any 1516 els focs proporcionats eren 95 (que representaven 430 individus).⁶ Més enllà, el 1553, es recomptaven 100 focs (450 ànimes).⁷

Quantes d'aquestes persones habitaven els veïnats i els seus masos, i quantes s'estaven en cases al Puig, a l'entorn del castell? Per saber-ho, de moment podem emprar un document (datat al 1461) que recull la venda d'un censal mort que fou sancionada pel total de 85 individus que conformaven la universitat.⁸ Un bon nombre dels noms van ordenar-se per veïnats. D'aquesta manera, pot induir-se que c. 45 caps de foc habitaven el nucli urbà. L'any 1461 això podia representar unes 200 persones, és a dir, aproximadament la meitat del conjunt de la població del terme. El nombre de masos actius en el període devia acostar-se o superar lleugerament els 40 (Sales, en premsa).

Tot i que pot semblar poca cosa, aquest volum demogràfic és indicatiu del creixement relatiu que havia experimentat el nucli de Llagostera al llarg del segle xv respecte a les localitats veïnes de la baronia. De fet, el fogatjament del 1496 també ofereix dades sobre els nuclis urbans de Caldes de Malavella i de Cassà de la Selva. En aquell moment, a les dues viles es comptabilitzaven respectivament 21 focs ($\approx$ 95 habitants) i 33 focs ($\approx$ 150 habitants).⁹ Poden comparar-se totes aquestes dades amb la imatge corresponent al segle xiv. Cent anys abans del context glossat aquí, Caldes de Malavella era el centre urbà i comercial incontestat de la regió, amb vora mig miler d'habitants (Sales, 2022b: 44-46). Mentrestant, Cassà era un petit nucli en creixement ubicat a certa distància del castell local i que durant el primer terç del segle xiv tenia uns 30 focs (Sales, 2022a: 7). El Puig de Llagostera de ben segur que encara tenia menys cases, que flanquejaven el castell. De fet, per la seva petitesa tenim constància que algunes de les infraestructures senyoriales (notaria, cort, presidi) eren subsidiàries o bé es compartien amb Cassà. En canvi, a la darrerria del segle xv la situació havia canviat radicalment. Mentre que Caldes de Malavella havia perdut empenta i Cassà de la Selva s'havia mantingut com una vila a mig consolidar, Llagostera havia esdevingut el nucli d'abast regional, atractiu per a cada vegada més població, que també era més diversa.

D'aquesta manera, el nombre d'habitants no és l'únic indicatiu del creixement relatiu de Llagostera, sinó que també ho és la pròpia complexitat social de la comunitat. Tan sols com a exemple, el fogatjament del 1516 apunta que al terme hi vivien cinc eclesiàstics, un membre de l'estament militar (la baronessa Isabel de Cruïlles), un home que exercia de

5. ACA, Reial Patrimoni (RP), Mestre Racional (MR), 2969, f. 201v-202r (1496).

6. ACA, RP, MR, 2968, f. 355v-356r (1516).

7. ACA, RP, MR, 2600, f. 64v-67r (1553).

8. AHG, Caldes-Llagostera (CL), 178, f.s. (13-XII-1461). Considerem que aquesta xifra podria contenir el conjunt de caps de casa, ja que l'hem confrontat amb les proporcionades per altres documents coetanis, comparables. Es tracta d'una numeració per la commutació del *Princeps Namque*, del 1364 (94 focs): ACA, G, Lletres trameses, 683, f. 25r (1464); i d'un compromís col·lectiu de pagament de l'impost sobre la renda del 1481 (89 focs): AHG, CL, 188, f. 31r-31v (27-VIII-1481).

9. ACA, RP, MR, 2969, f. 214r (Caldes) i 187v (Cassà) (1496).

sastre («lo sastre») i fins a cinc «joers» (una figura que, en aquest context, cal entendre com a masovers).¹⁰ Probablement, tots aquests individus habitaven cases del nucli urbà. Tal com es veurà seguidament, la diversitat social i professional d'aquest espai era fins i tot major que la que assenyalen els fogatjaments.

La vila de Llagostera

Les actes notarials i de cort produïdes a finals del segle xv i que s'han conservat apunten a l'assoliment d'una certa complexitat urbana a la vila de Llagostera. Malauradament, les fonts notarials i de cort disponibles per al període no constitueixen sèries tan contínues com les dels llibres produïts en espais veïns com ara la vall d'Aro o Caldes de Malavella. Per tant, les línies que segueixen constitueixen una imatge condicionada per l'escassetat de fonts directes. Aquesta secció justifica el dinamisme urbà especialment a través de la descripció dels oficis que s'hi detecten.

La vila de Llagostera era un petit espai emmurallat, a redós del castell, que en el període estudiat tenia una trama urbana densa en immobles i obradors (Sales, en premsa). Aquí, a finals del segle xv, hi treballava un notari que, a la vegada, era escrivà de la cort jurisdiccional: ambdós eren oficis de destret controlats per la senyoria. A les dècades dels seixanta i els setanta del segle xv hi trobem un eclesiàstic que tenia assignada aquesta funció, Antoni Flota, prevere, que també s'intitulava «lloctinent d'escrivà», segurament en substitució del notari a qui havia estat establerta l'oficina originàriament i del qual desconexem la identitat.¹¹ També de destret senyorial, en aquest període es documenta un ferrer que treballava al mateix nucli urbà,¹² tot i que en alguns veïnats rurals se n'haguessin establert d'altres. En aquest sentit, sabem que durant els segles precedents en alguns masos s'havien consolidat fàbregues per al servei dels seus veïns. És el cas de la instal·lació documentada al veïnat de Panedes, activa tant a inicis del segle xiv com encara a la dècada dels vuitanta del segle xv.¹³ A la vila també hi havia un barber.¹⁴ Aquesta professió, sovint associada a la cirurgia, estigué en auge en els segles xiv i xv. Com les anteriors, solia estar relacionada amb el destret senyorial o rebre sanció municipal (Ferragud, 2015: 145-146).¹⁵

En el període estudiat aquí, al nucli de Llagostera també hi havia un cert nombre de professionals lligats a la confecció de roba i calçat. Aquest podia ser el principal atractiu comercial de la vila per als habitants dels entorns. A través de les actes consultades, entre

10. ACA, RP, MR, 2968, f. 355v-356r (1516).

11. AHG, CL, 594, f. 4v (s.d.); CL, 180, f. 27r-27v (9-IV-1475).

12. AHG, CL, 185, f. 86r-90r (28-IV-1479?); CL, 189, f. 131v-132r (30-12-1483).

13. Vegeu, respectivament, Mallorquí (2014: 79) i AHG, CL, 188, f. 38v (16-IX-1481).

14. CL, 594, f. 65v (VII-1470).

15. Vegeu-ne alguns exemples documentats per a altres localitats: AHG, CL, 44, f. 66r (12-3-1353) (establiment senyorial a Caldes de Malavella); AHG, Sant Feliu de Guíxols (Sfe), 643, f. 169r-170v (19-11-1365) (elecció per part de la comunitat urbana a Sant Feliu de Guíxols).

el 1460 i el 1490 s'hi documenten dos sastres,¹⁶ un teixidor de lli,¹⁷ un teixidor de llana i lli,¹⁸ un teixidor del qual no sabem l'especialitat,¹⁹ un sabater,²⁰ dos mercaders²¹ i també dos paraires.²² Aquest darrer ofici era reputat i a finals del segle xv es trobava en creixement a les petites ciutats i viles de Catalunya com a conseqüència del desenvolupament d'una nova draperia local, de qualitat mitjana, destinada als mercats urbans (Torres, 2001: 28-30). Podem afirmar que Llagostera també va integrar-se en aquesta dinàmica productiva, de la qual destacaven, entre les petites ciutats del nord-est català, sobretot Sant Joan de les Abadesses i Blanes.²³

Les activitats d'aquests professionals els van encimbellar en la piràmide socioeconòmica de la comunitat. Tal és el cas del sabater Joan Saura, mort poc abans del 1482 i que havia actuat també com a batlle jurisdiccional en els darrers anys de la seva vida. Així mateix, havia estat escollit delegat de la universitat, entre altres qüestions, per a la compra de gra,²⁴ i també un dels seus jurats.²⁵ Era germà de Pere Saura, paraire de Cassà instal·lat a Sant Feliu de Guíxols. En aquesta primera parròquia, de fet, Joan Saura hi mantenia terres.²⁶ Es casà, probablement en segones núpcies, amb Margarida, que provenia del mas Miró del veïnat de Carbonera.²⁷ El matrimoni visqué pocs anys en una casa de la vila,²⁸ però sabem que també havia fet inversions en parcel·les agrícoles a la mateixa parròquia.²⁹

De fet, una de les constants d'aquests menestrals o artesans de les viles fou la seva habilitat per diversificar les formes de guanyar-se la vida. Un cas suggeridor és el del sastre local Joan Rufí, que va associar-se amb Pere Surís, de Lloret, per invertir en un art de pesca

16. AHG, CL, 180, f. 21v-22v (25-VI-1465?); CL, 188, f. 37v (15-IX-1481); CL, 189, f. 131v-132r (30-XII-1483).

17. AHG, CL, 594, f. 74r-74v (8-VII-1471); CL, 189, f. 119r-119v (29-VII-1483).

18. AHG, CL, 185, f. 86r-90r (28-IV-1479?).

19. AHG, CL, 189, f. 133v-135r (4-XII-1482).

20. AHG, CL, 594, f. 28r (9-XII-1468), 31r (3-I-1469), 47v-48r (2-I-1470), 88r (28-XII-1471); CL, 189, f. 118r-118v (8-IX-1482).

21. AHG, CL, 178, f.s. 1 (13-XII-1461).

22. AHG, CL, 594, f. 74r-74v (8-VII-1471); CL, 189, f. 85r-85v (15-V-1482). L'activitat tèxtil professionalitzada no era completament nova al Puig de Llagostera, on ja a la dècada dels seixanta del segle xiv es documenta la presència de Bernat Bonet, teixidor de llana i de lli, l'obrador del qual acollia joves aprenents provinents d'arreu de la baronia. Vegeu AHG, CL, 77, f. 64r (5-VIII-1367).

23. Tal com s'acredita en els registres de la lleuda de Mediona de la ciutat de Barcelona, conservats a l'Arxiu Capitular de Barcelona (ACB). A través d'aquests llibres sabem que els draps i els «cadins» d'aquestes viles van fluir cap al mercat urbà a la darrera del segle xv (Sant Joan, primer; Blanes s'hi va incorporar cap al 1480). Aquesta és una qüestió que actualment estem treballant en el marc d'un projecte de recerca a l'Institut de Estudos Medievais de la Universidade Nova de Lisboa. Properament se'n publicaran els primers resultats.

24. AHG, CL, 594, f. 37v (3-V-1469).

25. AHG, CL, 594, f. 42r (10-VII-1469).

26. AHG, CL, 594, f. 31r (5-I-1469).

27. AHG, CL, 189, f. 118r-118v (8-IX-1482). El matrimoni es va consumir per la via de l'agermanament (la posada en comú dels béns, sense aportacions dotals), que és un mecanisme que fins ara la historiografia havia relacionat amb la precarietat econòmica dels cònjuges (Donat, 2009). Vegeu AHG, CL, 188, f. 11r (20-XI-1480).

28. AHG, CL, 594, f. 88r (28-XII-1471).

29. AHG, CL, 189, f. 56r-56v (16-IV-1482).

—un bol— que s’havia desplegat a Tossa.³⁰ Sense saber del cert si fou massa habitual que aquests homes de terra endins dipositessin els seus diners en negocis que no podien controlar quotidianament, el més habitual és trobar-los apostant per activitats agrícoles de diferents tipus. L’any 1483 el ferrer de Sant Feliu de Guíxols venia un parell d’horts al teixidor «de llana i de lli» de Llagostera, Jaume Galí.³¹ Una de les parcel·les contenia avellaners i un hort, dels quals aquests menestrals podien obtenir un complement per als seus ingressos. Malgrat el caràcter i la densitat urbanes, la complementarietat agrícola d’aquests viles del nord-est català ha estat un dels seus trets més característics fins a l’època contemporània (Roca, 2006). És així com, a l’espai periurbà, ben a prop de la vila documentem una zona d’hortes limitades per un bon nombre de camins públics (per exemple, el camí esglesier que duia cap al veïnat de Llobatera) i de recs (el vall Medral).³²

Tot i la relativa vitalitat menestral i dels serveis descrita fins aquí, en la documentació no s’han trobat indicis que certifiquin que a Llagostera hi funcionés un mercat setmanal a la darrerria del segle xv. Recerques futures hauran d’aclarir en quin moment va posar-se en marxa el mercat a la vila, tot i que el privilegi per tenir-ne ja l’havia rebut a inicis del segle xiv (Sales, 2022b: 52). La celebració de fires, en canvi, sí que està ben documentada. Tenien lloc per Sant Jaume, al juliol, i, com era habitual en el territori, duraven quinze dies.³³

Un darrer indicatiu de dinamisme urbà és la capacitat de la vila per atraure forasters i, també, la funció de Llagostera com a node a l’hora de connectar viles de més entitat (Sant Feliu de Guíxols) o ciutats (Girona) amb el propi rerepaís (*binterland*) rural (Soldevila, 2012: 64). Els joves dels masos anaven a fer d’aprenents als obradors urbans³⁴ i sovintejava-ven els contactes comercials dels menestrals de Llagostera amb les grans ciutats del país.³⁵

Els masos del terme

Al marge de la vila, els masos eren l’altre hàbitat tradicional al terme de Llagostera i al conjunt del nord-est català. Els masos eren la unitat fonamental d’explotació agropecuària i d’extracció de renda, i dibuixaven —de fet, avui encara ho fan— una geografia dispersa.

Amb tot, s’agrupaven de manera més o menys definida en *veïnats*, conjunts poc compactes de masos i de les seves respectives parcel·les. Compartien infraestructures com ara camins privatus, capelles o ermites, fonts, molins i ferreries. Ara bé, tenint en ment la complementarietat apuntada entre el medi urbà i l’agrícola, a la darrerria del segle xv hi ha-

30. AHG, CL, 188, f. 37v (15-IX-1481).

31. AHG, CL, 189, f. 119r-119v (29-VII-1483).

32. AHG, CL, 594, f. 39v-40r (31-V-1469).

33. AHG, CL, 583, f.s. 6 (entre f. 15 i 16) (24-VI-1368).

34. Aquest fenomen ha estat ben documentat per al segle xiv. Vegeu, per exemple, AHG, Sfe, 4 (7), f. 17r-17v (24-VIII-1352).

35. Tan sols com a exemple, la vídua del paraire Joan Rissac havia habilitat com a procurador Joan Barri, que era hostaler de la vila de Perpinyà, per tal que administrés causes relatives al difunt al Rosselló: AHG, CL, 189, f. 85r-85v (15-V-1482).

via alguns masos al mateix Puig de Llagostera, a banda de les cases dels menestrals i treballadors dels serveis.³⁶

Cada mas era propietat d'un senyor directe, que solia posseir també els remences que l'habitaven, sobre els quals exercia unes prerrogatives de tipus banal (la mateixa servitud, prestacions del treball, els censos generals, la moltura, els molins). Alhora, els masos estaven adscrits als respectius districtes de batllia, que eren l'àmbit en el qual exercia la justícia de tipus civil el baró.

De masos, n'hi havia de ben potents (dotats generosament de terres productives, que fins i tot havien de recórrer a mà d'obra assalariada,³⁷ o als esclaus,³⁸ i que accedien de forma rutinària al mercat per col·locar-hi l'excedent) i de més modestos. Tot i que les diferències entre masos són ben evidents en la documentació, hipotèticament havien disminuït durant les dècades precedents. Aquesta dinàmica s'havia produït arran d'un procés d'acumulació (de terres, de renda, de recursos) per part de les explotacions supervivents de les crisis dels segles xiv i xv (Furió, 2017).

Les diferències entre masos, en tot cas, sovint poden explicar-se per l'accés a determinats espais ecològics. El mas Creixell, a la zona de Ganix, tenia terres situades estratègicament a la vora de cursos d'aigua, com el Ridaura i una riera de *Parerol*. En concret, això permetia a aquesta explotació tenir una illa, és a dir, una parcel·la irrigada intensament, i estar situada a prop del molí anomenat «del Ferrer», o potser posseir-lo.³⁹ Per tal de protegir determinats cultius o activitats sensibles, eventualment s'emetien bans instats pels mateixos tinents del mas. Aquests documents són indicatius de les diferents ocupacions que vivien en una mateixa explotació. L'agost del 1471 el batlle feia cridar que ningú prengués ni toqués els fruits que produïa el mas Moles: raïm, fruita i suro.⁴⁰ A finals de la dècada dels seixanta del segle xv, en un inventari d'un mas de Llagostera desconegut s'indica que en una explotació hi ha estocats lli, forment i mestall de pèsols.⁴¹

La documentació consultada apunta que el principal cereal que produïen els masos a la Llagostera quatrecentista era el blat forment. Se'n feia farina en pedres manuals domèstiques o bé en molins hidràulics fariners, com ara el molí d'en Puig, sobre el Ridaura

36. AHG, CL, 594, f. 39v-40r (31-V-1469).

37. El febrer del 1481 Llorenç Gotarra reconeixia un deute de 15 l., 11 s. i 6 d. al seu gendre Martí Mateu per un any de treball al mas («aviau astat en casa»). Vegeu AHG, CL, 188, f. 19r (12-II-1481).

38. El mas Vidal de Llobatera havia estat un dels més forts del terme, tal com acredita la compra d'un esclau tàrtar l'any 1367 per part de Ramon Vidal. El venedor fou Ramon Pons, patró de pàmfil de Barcelona, i en el moment de l'adquisició el servent tenia «tretze o catorze anys». Vegeu AHG, CL, 77, f. 89v-90r (17-IX-1367). Marcó (2008: 138) ha explorat el cas dels masos amb esclaus al segle xv a la vall d'Aro. Amb tot, aquests esclaus de masos no eren pas els únics presents a la Llagostera baixmedieval. Un eclesiàstic, Galceran Marina, domer de l'església de Cassà i beneficiat a la de Llagostera (i que posseïa terres en domini útil en aquesta darrera parròquia), disposava de la mà d'obra del seu esclau, segurament destinat al treball agrícola. El captiu era anomenat, indicativament, Jordi «Negre». Vegeu AHG, CL, 594, f. 10v (16-II-1468), 10v-11r (16-II-1468) i 126r-126v (15-VI-1472).

39. El conjunt del mas es venia l'any 1481 per la notable suma de 52 l.: AHG, CL, 189, f. 29v-30v (19-VI-1481).

40. La crida també advertia que ningú podia tocar els aglans del mas Oliver. Vegeu AHG, CL, 594, f. 80r (13-VIII-1471).

41. AHG, CL, 594, f. 2r-2v (1468?).

(Grau, 1987: 21).⁴² Aquest era el cereal panificable més apreciat: consta com a obligació en les provisions testamentàries,⁴³ en préstecs entre particulars⁴⁴ i fins i tot com a pensió anual prestada a canvi de la venda de parcel·les agrícoles.⁴⁵ A Llagostera el forment es pesava mitjançant la «mesura d'era» i la «mesura mercadera», que podrien correspondre a les més conegudes mesures curulla i rasa.⁴⁶ Un cop als espais domèstics, aquest i altres cereals s'emmagatzemaven als cellers, dins de sacs de borra o en escrius de fusta.⁴⁷

Acompanyant el blat, a l'època es documenta el cultiu de sègol, d'espelta⁴⁸ i de civada⁴⁹ (un cereal de primavera que se segava en el mateix moment en què es feia la verema). Com que alimentàriament tots aquests cereals eren menys agraïts, se'n solia fer mestall, és a dir, una barreja de cereals i/o llegums en la qual destacava una de les varietats (Dantí, 2008: 95). Sols, també servien per alimentar equins i bovins.

En aquest període els cereals se sembraven amb un sistema de guaret que tendia cap a la trianualitat, combinant-los amb el cultiu de llegums i de farratges (Sales, 2022a: 17). Dels cereals, se n'obtenia la palla, un subproducte molt apreciat per alimentar el bestiar i per a diferents usos domèstics (per exemple, els anomenats «cobripalles», flassades farcides d'aquest material).⁵⁰ A la darrerria del segle xv, els masos Rouric, del veïnat de Ganix, i Esteve, del Pi, tenien una pallissa dins mateix de l'edifici principal, una infraestructura que devia ser habitual en les explotacions amb major orientació cerealícola.⁵¹

El cultiu del lli destaca en el període i l'àrea estudiades.⁵² A la baixa edat mitjana, al conjunt de la plana de la Selva subsistia una xarxa d'estanys d'aigua, dels quals avui encara en tenim un bon exemple en el sistema humit de Sils. Com que el lli és una planta que demana una irrigació constant, aquest resultava un ambient òptim per al seu cultiu. La parròquia veïna de Franciac, on molts masos tenien basses alimentades pel Bagastrà i l'Onyar, en produïa força.⁵³ Però algunes àrees del terme de Llagostera no es quedaven enrere. A la dècada dels cinquanta del segle xiv ja es documenta que la cambra del monestir de Sant Feliu de Guíxols arrendava de manera independent les tasques i altres drets sobre les collites de lli i de cànem que es trobaven particularment a Panedes, al veïnat de Pi, i al con-

42. AHG, CL, 58, f. 71r (2-IX-1359); CL, 76, f. 75v-76v (3-III-1367); CL, 594, f. 5r (5-II-1468?).

43. AHG, CL, 594, f. 20v-21r (11-VI-1468); CL, 184, f. 31r-31v (3-IX-1477).

44. AHG, CL, 188, f. 15v-16r (13-XII-1480).

45. AHG, CL, 189, f. 119r-119v (29-VII-1483).

46. AHG, CL, 594, f. 45v (20-XI-1469).

47. Vegeu un exemple d'aquest darrer cas a AHG, CL, 594, f. 49r-50r (17-I-1470).

48. Sobre el sègol i l'espelta, vegeu AHG, CL, 594, f. 107v-108v (30-VI-1471).

49. AHG, CL, 594, f. 111r-111v (6-X-1471).

50. AHG, CL, 188, f. 12v-13v (28-XI-1480).

51. AHG, CL, 188, f. 12v-13v (28-XI-1480) i 13v-14v (28-XI-1480).

52. A la parròquia de Llagostera, com en gran part de l'ardiaconat de la Selva, els delmes menors gravaven, entre altres coses, la producció de lli i de cànem (Mallorquí, 2011: 361-362, doc. 5).

53. Vegeu-ne alguns exemples a AHG, CL, 20, f. 97r-97v (12-III-1341); CL, 22, f. 112r-112v (27-V-1342); CL, 575, f. 167r (23-V-1345). També se'n documenta el cultiu a la parròquia de Santa Cristina d'Aro, sempre a prop de cursos d'aigua: AHG, Sfe, 17, f. 167v (16-I-1361); Sfe, 19, f. 9v-10r (29-I-1362).

junt del terme del castell de Llagostera.⁵⁴ Sabem que, més d'un segle després, un habitant de Solius, Bartomeu Pla, tenia una «basseda» de lli a la riera de Gotarra, ja dins de Llagostera.⁵⁵

Del lli s'obtenien fibres vegetals que permetien confeccionar roba per vestir o de llit,⁵⁶ fils d'empalomar⁵⁷ i també, amb el sobrant o borra, sacs i flassades. En tot cas, es tractava de productes tèxtils que el mercat valorava menys que no pas els que eren confeccionats amb llana.⁵⁸

Un cop collit, el lli s'ha de submergir a l'aigua per estovar-ne les fibres, procés per al qual a la baronia de Llagostera se solien utilitzar els múltiples cursos naturals i les concentracions d'aigua. Amb tot, a mitjan segle xiv es prohibí de fer-ho dins dels murs de la vila de Caldes, probablement perquè el procés generava estancaments d'aigua insalubre.⁵⁹ El producte tenia un tractament tan diferenciat del de la llana que requeria una certa especialització. Tal com s'ha observat anteriorment, es troben alguns individus exercint de teixidors de lli a Llagostera.⁶⁰ Això era a escala professional. Tanmateix, un bon nombre de masos llagosterencs n'autoproduïa, tal com queda ben reflectit en els inventaris localitzats.⁶¹ Les dones de la família eren les encarregades de treballar el lli a casa, primer pentinant-lo o «adobant-lo» mitjançant un rastell⁶² i després filant-lo amb l'ajuda d'un fus i un torn (Aparisi, 2020: 20).⁶³ Per debanar-lo s'utilitzava un debanell, com el localitzat al mas Codolar, que era «de peu e de fust».⁶⁴

Juntament amb aquests cultius, a la Llagostera baixmedieval també hi estan ben documentades l'olivera, la vinya i l'horticultura. Les dues primeres activitats es documenten en espais intersticials, entre els camps de cultiu, o bé als vessants muntanyosos. Dels horts, en la documentació que tenim a l'abast hi destaca la producció d'alls i cols (Sales, en premsa).

En publicacions precedents s'ha destacat la vitalitat del mercat ramader regional. La ramaderia era una activitat complementària per a la majoria de masos, per bé que tenien do-

54. AHG, Sfe, 11, f. 146v (11-XI-1357); Sfe, 14, f. 106v-107v (30-X-1358) i 107v-108r (30-X-1358).

55. AHG, CL, 188, f. 38r (16-IX-1481).

56. AHG, CL, 61, f. 195v (25-I-1363).

57. AHG, Sfe, 22, f. 80v-81r (18-VII-1368).

58. Per exemple, durant el segle xiv les camises de lli formaven part de la provisió habitual aportada per contracte a les dides i a altres dones que feien de treballadores domèstiques. Vegeu AHG, CL, 42, f. 93v-94r (1-X-1352); CL, 47, f. 91v-92v (7-VI-1354); CL, 49, f. 93v-95r (8-XI-1355); CL, 58, f. 55v (15-VI-1359). Tots aquests exemples corresponen a la població veïna de Caldes de Malavella.

59. AHG, CL, 583, f. 12r (5-VII-1368).

60. Al llarg del segle xv aquest ofici s'havia fet més present en contextos urbans i rurals, com ara Cassà de la Selva: AHG, CL, 163, f. 38r-38v (16-II-1430).

61. AHG, CL, 594, f. 79v (9-VIII-1471); CL, 188, f. 12v-13v (28-XI-1480) i 23v (25-IV-1481). En algun d'aquests inventaris de masos també hi localitzem cànem, una fibra vegetal que requereix condicions de cultiu i de tractament similars a les del lli (Amades, 1987: 691-694). Al mas Esteve del Pi s'hi van trobar tres escrits plens de caramuxes de cànem. Vegeu AHG, CL, 188, f. 12v-13v (28-XI-1480).

62. AHG, CL, 188, f. 13v-14v (28-XI-1480).

63. AHG, CL, 188, f. 16v-17r (13-XII-1480).

64. AHG, CL, 594, f. 49r-50r (17-I-1470).

tacions discretes d'animals atès el fràgil equilibri entre cultius, context ecològic i bestiar. La majoria dels animals aportaven fertilitzant a les parcel·les i també permetien diversificar els ingressos amb els seus subproductes (llet, formatges, ous, plomes, tracció) o bé amb el seu sacrifici (carn i pells). En aquest sentit, s'ha considerat el cas d'algunes viles que rodejaven les Gavarres al segle XIV, per exemple, i s'ha constatat l'especialització regional en determinats animals: els ovicaprins abundaven en els terrenys més abruptes i amb menor cultiu cerealícola; els bovins i els porcs es concentraven a les planes; els equins especialitzats en el transport es trobaven també als nuclis urbans. A més, s'ha descrit la naturalesa convertible dels tipus d'animals escollits, com també de la mida dels ramats, en funció de la conjuntura econòmica. Per exemple, el nombre de cabres, que és un animal més resistent, creixia en períodes secs i d'escassetat (Sales, 2021). Les cessions d'animals, en forma de comandes comercials, facilitaven aquesta pràctica.

En determinades circumstàncies, tenir animals en custòdia podia esdevenir un substitut conjuntural de l'agricultura. Existien situacions familiars, com ara la mort dels adults i dels joves, que feien inviable el treball de la terra. En aquests casos, la crida d'animals podia convertir-se en l'activitat principal del mas. Del pasturatge se'n podien encarregar els infants o la gent gran sense haver-hi d'invertir tanta energia com en la terra.

Encara en aquest àmbit del bestiar, hem detectat sovint que les aus de corral són pràcticament absents de les actes comercials protocol·litzades pels notaris, però, en canvi, això no reflecteix del tot la realitat dels masos del moment. Certament, la majoria de les explotacions tenien gallines «qui anaven per defora», tal com queda descrit en el mas Esteve.⁶⁵ L'impost sobre la renda de Llagostera, que taxava la possessió d'ànecs, capons, oques i gallines, també acredita que l'aviram era ben present al terme.⁶⁶ Aquest tipus d'aus (també les oques) tenen una alimentació flexible i la seva custòdia requeria una inversió escassa. A més, els ous aportaven proteïna a la família i també eren una de les formes de satisfer els censos als senyors dels masos. Ulteriorment, aquests els revenien als pollataires de les ciutats (Sales, 2022a: 13).⁶⁷

Del conjunt d'actes comercials que hem pogut aplegar per al període estudiat, s'intueix que els equins havien guanyat importància en l'economia local respecte dels segles precedents. Una vila més dinàmica, on es registraven més transports de mercaderies, i un context englobador en què els traginers constituïen un sector en creixement, són algunes de les claus que expliquen el canvi (Sales, en premsa).

En relació amb el nostre context ecològic, se sap que els bous representaven la principal força motriu per al treball agrícola.⁶⁸ Els bous eren una peça central de l'equipament

65. AHG, CL, 188, f. 12v-13v (28-XI-1480).

66. AHG, CL, 594, f. 66r-71r (VII-1470).

67. Un altre indicatiu de la importància de l'aviram al terme és la situació particular en què es trobava pel que fa a la recaptació dels delmes majors de la parròquia. Malgrat que es repartia entre molts beneficiaris, el delme íntegre de la carn, incloent-hi els polls i els xais, el tenia atribuït el domer de la parròquia (Mallorquí, 2011: 361-362, doc. 5).

68. El *Llibre dels secrets d'agricultura* de Miquel Agustí, un tractat sobre agronomia publicat el 1617, valorava que la llaurada dels bous era preferible davant de la de rossins o mules, ja que, com que tenien més força, feien solcs més profunds (Agustí, 1999).

pagès i podien ser incorporats a l'explotació a través del naixement, d'una comanda o, ben sovint, d'una adquisició en plena propietat.⁶⁹ Si el mas no disposava de cries de bovins, la darrera opció era especialment considerada tenint en compte que aquest tipus d'animal era robust i més o menys versàtil, oferia rendiment en ocupacions diferents dins del mas al llarg de l'any i, quan sorgia l'oportunitat, fins i tot podia prestar-se als veïns que no en disposessin. Disposar de bous al propi mas era una garantia de viabilitat per a l'explotació.

A banda de llaurar, que arribava ser una activitat pràcticament permanent en un mas amb les parcel·les disperses, els bous assumien altres tasques estacionals. Amb un bou o amb una parella d'aquests animals es podia sembrar les terres, adobar-les amb els fems o també carregar les garbes, un cop lligades, des de les parcel·les fins a l'era, el capmàs o la vila. D'altra banda, sabem que els bous, en mans dels pagesos, també van ser destinats a feines de càrrega, a la construcció i a la rompuda d'erms. No disposem, en canvi, de cap notícia que assenyali que aquestes bèsties fossin criades expressament per al consum de la carn, tot i que n'existeixen moltes evidències per a contextos urbans (Barnegàs, 2016: 49).

Lligat a aquesta pràctica, també existia un mercat de pells i cuirs, que, tot i el seu interès, resta insuficientment estudiat pel que fa als àmbits locals i regionals. Amb tot, és ben possible que espais productors com Llagostera es connectessin amb la demanda de cuiram de les ciutats.⁷⁰ Malgrat que el mercat de pells se sostenia principalment gràcies als enviaments nord-africans, també es documenten productes locals, com ara els deu cuirs de bou que Joan Oliver, home de Llagostera, va vendre a la ciutat de Barcelona l'abril del 1465.⁷¹

Semblantment, els ramats d'ovelles devien proveir de llana la creixent indústria drapera, ubicada en un bon grapat de petites ciutats catalanes i que començà a enviar roba als grans mercats urbans a mitjan segle xv. Tan sols com a exemple, entre el setembre i el desembre del 1460, dels 3.976 draps de llana simples venuts a la ciutat de Barcelona i registrats en els comptes de la lleuda de Mediona, 220 (5,5%) provenien de la vegueria de Girona i del comtat d'Empúries.⁷² L'any 1489 la proporció de draps d'aquests territoris s'havia enfilat fins al 14,5% (202 de 1.391).⁷³ D'aquesta manera, no és estrany que comencin a localitzar-se fenòmens nous a la zona, com ara els ramats extensius d'ovelles que seguien rutes transhumants. L'any 1470 Pere Urgellet, que era el majordom d'un prohoms cognominat Sitjar, de Barcelona, conduïa una manada de moltons pel «terme e jurisdicció» de la baronia de Llagostera.⁷⁴ Amb tot, perduraven la cura i l'engreix d'ovins en els ma-

69. AHG, CL, 594, f. 112r (19-X-1471); CL, 188, f.21v (10-III-1481).

70. Tenim documentada una adoberia de pells a Caldes de Malavella, on a la dècada dels seixanta del segle xiv hi havia calciners, és a dir, els dipòsits on les pells eren submergides en calç per ser adobades. Vegeu AHG, CL, 77, f. 150r-150v (1367-XII-1).

71. ACB, Lleuda de Mediona, març-maig 1465, s.f. (29-IV-1465).

72. ACB, Lleuda de Mediona, setembre 1460-gener 1461.

73. Dades corresponents al període gener-maig del 1489. Vegeu ACB, Lleuda de Mediona, juny 1888-maig 1489.

74. Per aquest motiu li fou cobrada una taxa «per acord de castellanía»: AHG, CL, 594, f. 57r (8-IV-1470).

teixos masos, com exemplifiquen les sis ovelles i els quatre anyells que aquell mateix any va comprar la vídua de Pere Homs.⁷⁵

Igualment, la cabanya porcina pot ser localitzada als masos, estabulada, per a l'autoconsum o l'engreix comercial. Alhora, trobem porcs en grans concentracions, en pastura, amb una clara orientació comercial. El primer cas es documenta sobretot a través de les comandes comercials, com la que van subscriure Oriol Sabater, de Sant Feliu de Guíxols, i Joan Terrer, àlies *Marcó*, del veïnat de Fonoleres de Llagostera.⁷⁶ El primer cedia al segon una truja amb tres porcells, tots valorats en 35 sous, per tal de custodiar-los. Els guanys («so que axirà») es repartirien de tal manera que el comendatari obtindria un terç dels beneficis. Els porcs també eren pasturats a la muntanya, tal com acredita, per exemple, el privilegi reial que va ser concedit a Llagostera l'any 1241 pel qual es permetia als pagesos de dur-los als boscos de Caulès, Lloret i Tossa (Mallorquí i Varas, 2010: 157). Amb aquest fi es preferien les suredes, on els animals es podien alimentar de glans.⁷⁷ És per aquest motiu que els boscos gaudien d'una protecció especial davant de les «aglanades» fetes sense autorització.⁷⁸

Els boscos eren, així, una altra font de renda per a les famílies pageses. Aquests espais, que segons el cas eren privatis dels masos o bé de titularitat senyorial, s'utilitzaven per fer pasturar els ramats, però també amb altres propòsits. Per exemple, en aquest període a Llagostera es documenta una activitat apícola enèrgica, especialment al vessant de l'Ardenya-Cadiretes. Els ruscs o «abells» eren custodiats en espais oberts i forestals, lluny de conreus sensibles, com la vinya, i de l'efecte depredador dels ramats de bestiar. Sabem que l'any 1469 el mas Roig tenia 11 ruscs, dels quals s'obtenia cera que era venuda a Sant Feliu de Guíxols.⁷⁹ L'any 1480 arribava al batlle de Llagostera una notificació que advertia del robatori de ruscs i de la pelada furtiva d'alzines en un bosc proper a Tossa.⁸⁰ Fins i tot els ruscs silvestres eren objecte d'explotació pels homes i, en conseqüència, de control senyorial. La primavera del 1470 un grup d'individus accedí fins a unes alzines que eren «detràs les roques de Monclar», a prop de la casa de Pere Saber, i se n'endugueren les bresques i la mel. Un temps després s'iniciava una investigació que, amb tota seguretat, buscava determinar qui hi tenia dret d'accés i d'explotació.⁸¹

En aquest mateix context ecològic apareixen referències a l'extracció del suro (és a dir, de les «rusques», que no cal confondre amb els ruscs). Al mas Joan, segurament al veïnat de Panedes, l'agost de l'any 1468 hom hi tenia unes escorces que eren «adobades e no adobades», és a dir, peces que encara no havien estat treballades per tal d'extreure'n la part llenyosa, ni tampoc tallades.⁸² També sabem que, de suro, se'n produïa al mas Ribot

75. AHG, CL, 594, f. 57v (20-IV-1470).

76. AHG, CL, 594, f. 76r (18-VII-1471).

77. AHG, CL, 594 f. 89v (26-I-1472) i 90v (26-I-1472).

78. AHG, Sfe, 895, s.f. (21-X-1409); CL, 594, f. 111v (6-X-1471).

79. AHG, CL, 594, f. 32r-32v (6-III-1469) i 39r (28-V-1469).

80. AHG, CL, 188, f. 3v-5r (10-IX-1480).

81. AHG, CL, 594, f. 99r-100r (15-III-1471).

82. AHG, CL, 594, f. 26v (VIII-1468).

de Panedes, al mas Moles i al mas Oliver; ahora, en feien dos homes que aparentment viuen a la vila: «en Marquès i en Goscons».⁸³ Segurament eren molts més. Aquestes explotacions o empreses familiars dedicaven una part de la seva força de treball a pelar els surros i preparar-los per a usos manufacturers. Finalment, l'extracció de rabasses del bosc també era un negoci lucratiu, en aquest cas més especialitzat i monopolitzat pels «anapers» o fabricants de vaixelles de fusta. A aquests professionals, la senyoria els concedia permís d'explotació sobre els boscos públics del terme (Soldevila, 2012: 159).⁸⁴

Al marge de la vila, a la darrerria del segle xv l'*ager* estava ben poblat de masos i bordes. A Llagostera, que és un terme amb una diversitat paisatgística notable, aquestes unitats econòmiques familiars tenien accés a recursos ben diferents entre si, un fet que hipotèticament generava desigualtats internes en la comunitat. Amb tot, la creixent fiscalitat indirecta, en mans del govern municipal, hagué d'adaptar les seves eines a aquesta diversitat. En donen fe les normes que regien l'impost sobre la renda, que explorarem tot seguit.

Un observatori de la riquesa: l'impost sobre la renda

A la darrerria del segle xv la *universitas* o forma jurídica que prenia la comunitat de Llagostera ja tenia una certa tradició històrica.⁸⁵ Però les evidències documentals indiquen que en aquest període, a cavall de la densificació i l'especialització menestral del nucli, la comunitat havia assumit més responsabilitats i, en conseqüència, més capacitat financera.

En el període estudiat, l'executiu local estava format per tres jurats i cinc consellers; els darrers exercien funcions assessores.⁸⁶ Aquests càrrecs eren escollits de forma anual entre l'elit social de la comunitat, per bé que hi havia actes especials (per exemple, l'elecció dels mateixos càrrecs executius, la designació de procuradors) per als quals es requeria la reunió i ratificació de tots els representants dels focs del terme. Una d'aquestes reunions, més o menys multitudinàries, era requerida en el moment de carregar nous crèdits en forma de censals morts, ja que es constituïa una obligació general en nom de tota la comunitat per la qual s'assegurava el pagament de les pensions. Se sap que els òrgans municipals van haver de recórrer a finançament d'aquest tipus per emprendre obres i construc-

83. Vegeu, respectivament, AHG, CL, 188, f. 37r-37v (4-IX-1481); CL, 594, f. 80r (13-VIII-1471) i 80r (13-VIII-1471); CL, 188, f. 16v-17r (13-XII-1480) i 8r (7-X-1480).

84. Vegeu-ne alguns casos del segle xiv a AHG, CL, 46, f. 168r-168v (27-1-1354); CL, 55, f. 12r-12v (28-IV-1357). A aquest tipus d'activitats forestals cal sumar-hi també el carboneig, que és ben documentat al terme durant el segle precedent: AHG, Sfe, 642 (2), f. 6v (28-IV-1352).

85. Vegeu, per exemple, la venda d'un modest violari (18 s. de pensió anual a canvi de 6 l., 5 s. i 6 d., al 14,3%), en nom de la collectivitat, per satisfer les exigències del fogatge del 1365: AHG, Girona-1, 275, f. 211r-215v (5-V-1365). Agraïm aquesta notícia documental al Dr. Albert Reixach, que ha estudiat el perfil de Ramon Medir, el canviador gironí a la taula del qual els llagosterencs i la resta de localitats havien de dipositar el donatiu. Un any més tard, la universitat de Llagostera adquiria un violari de 68 l. i 19 s. de capital (per 197 s. de pensió anual, al 14,28%), assignat sobre les generalitats, per pagar el donatiu pactat a les Corts de Tortosa. Vegeu AHG, SFe, 20 (2), f. 24v-25r (11-X-1366).

86. AHG, CL, 188, f. 3r (28-VIII-1480).

cions, per satisfer les exigències fiscals de la Corona, per alimentar la comunitat en períodes crítics i fins i tot per saldar altres crèdits més onerosos.⁸⁷

Així, a finals del segle xv i en anys que s'intueixen especialment deficitaris, com el 1468, els jurats eren els encarregats d'adquirir forment «per servitud del castell». Amb tota probabilitat, aquest cereal seria ulteriorment distribuït als habitants més necessitats de Llagostera, a preus polítics, des d'una botiga de gra municipal.⁸⁸

Una de les funcions dels jurats de la vila era proposar sistemes de finançament regular, però també sistemes de finançament puntuals, al servei de la comunitat (Morelló, 2008; Orti, 2020). A banda de l'endeutament censal, de les talles sobre el patrimoni i de les imposicions sobre el comerç, a mitjan segle xiv van aparèixer els impostos sobre la renda arreu del Principat de Catalunya. De manera genèrica, les fonts solen anomenar-los *redelmes* (Morelló, 1997). Albert Reixach (2019: 196) ha explicat sobre aquests nous gravàmens:

[...] havien d'incidir en la producció agropecuària i manufacturera, així com en gairebé tots els ingressos o beneficis que els habitants d'una població o terme aconseguien amb la seva ocupació professional i gràcies a altres activitats. En aquest sentit, doncs, en una proporció important, constituïen un recàrrec sobre productes i guanys generalment ja gravats per rendes senyoriales com els *delmes*, les *tasques*, els *agres* o altres censos proporcionals.

Com que aquest tipus d'impostos gravaven proporcions diferents segons la localitat, a Llagostera, a finals del segle xv, hi veiem consolidat un quinzè; és a dir, un recàrrec del 6,66% sobre diferents tipus d'activitats i rendes. Gràcies a la *taba* del quinzè de Llagostera, que analitzarem a continuació, sabem que l'impost també incloïa un cert nombre de variacions particulars en funció dels objectes taxats. Per ara no sabem en quin moment hauria aparegut aquest gravamen, però tenint en compte els casos documentats al nord-est de Catalunya, segurament caldria datar-lo cap al darrer quart del segle xiv (Reixach, 2020).⁸⁹ A finals del segle xv, a Caldes de Malavella també es gravava la riquesa a través d'un quinzè.⁹⁰ Si fem cas de l'articulat de l'arrendament del quinzè de Llagostera firmat l'any 1472,

87. L'any 1461 es venia un censal mort a un sagristà i a altres prohoms de la vila per tal de reduir un producte de major pensió, amb l'objectiu d'«exonerar» la universitat. El preu era de 5.000 s. i les pensions anuals havien de ser de 125 s. (al 2,5%). Vegeu AHG, CL, 178, f.s. 1 (13-XII-1461).

88. AHG, CL, 594, f. 29v (14-XII-1468).

89. El mateix Albert Reixach (2019: 229) ha pogut documentar l'existència d'un gravamen d'aquest tipus a Llagostera i a Caldes ja l'any 1398; era recaptat directament per la comunitat sense ser arrendat. A Cassà de la Selva, l'any 1429, es recaptaven la «dotzena» i la «catorzena». En aquell exercici concret, l'impost es va arrendar a dos mercaders de Sant Feliu de Guíxols. Tanmateix, sembla que la taxa no era ben rebuda per la comunitat, ja que fins a quaranta-tres individus diferents, que s'hi havia negat o bé no podien pagar, van ser advertits per la cort local mitjançant un embargament de les collites. Vegeu AHG, CL, 163, f. 5r, 10r-10v i 12r (20-VI-1429 a 27-VII-1429). A la dècada del 1480, a Caldes de Malavella la «universitat dels forans» hi recaptava un «dotzè»: AHG, CL, 189, f. 90r (7-10-1482).

90. AHG, CL, 193, f. 76r-76v (10-V-1490).

els diners es devien utilitzar per pagar «pensions oneroses de la universitat».⁹¹ Tanmateix, creiem que en aquest període l'impost servia per cobrir tot tipus de despeses del comú. Dit això, no sabem del cert si el redelme s'havia consolidat com un expedient permanent o bé era encara un recurs puntual.⁹²

En el cas llagosterenc, el quinzè era una iniciativa de la mateixa comunitat, que delegava a l'executiu de la *universitas* la seva concreció. Tot i així, no pot descartar-se que l'expedient hagués de rebre l'acceptació del senyor.

Tot els habitants del terme, homes i dones, estaven obligats a pagar el redelme, independentment de la subjecció a una senyoria o a una altra, o del fet que habitessin un mas o s'estiguessin en una casa a la vila. En devien quedar exclosos els membres dels estaments privilegiats i els eclesíastics. Tampoc no devien pagar els llagosterencs que marxessin a viure fora del terme. La taba del quinzè localitzada (corresponent al 1470) indica, amb tot, que en algun moment anterior s'havia decretat una franquesa per a la Torre de Salelles —un mas amb característiques militars— i també per a «lo donat de Sant Llorenç».⁹³ A més, sabem que determinats individus dels estaments populars, potser a través del pacte, potser amb retribucions substitutòries, aconseguien exempcions o reduccions durant un període determinat.⁹⁴

De fet, l'obligació general de pagament quedava ben acreditada en les obligacions col·lectives efectuades periòdicament davant dels arrendadors.⁹⁵ Així, la taba del quinzè fixava una pena de cinc sous per a qui no dugués a terme aquests juraments, que s'havien de fer cada tres anys. A més, afegia, les dones o revenedores (tot i que no en tenim notícies directes, aquestes darreres tal vegada tenien presència a la vila) podien ser forçades a prestar aquest jurament, fins i tot cada mes si així ho manaven els llevadors.⁹⁶ També els forasters que s'estiguessin al terme (o hi cultivessin) hi estaven obligats «a coneguda de quatre hòmens del dit terme, los quals los dits promens hi alegiran». La taba esmentada fa un esment especial del fet que no es pogués cobrar dues vegades un mateix ítem: potser

91. AHG, CL, 594, f. 123r-125r (15-VI-1472). També el 1470 es reconeixia que el redelme servia per pagar «els creditors de la parròquia»: AHG, CL, 594, f. 63v-65r (1-VII-1470). L'any 1481, en la mateixa acta de l'arrendament del quinzè, els jurats reconeixien que havien transferit els diners als «creadors» i censalistes de la universitat: AHG, CL, 188, f. 29v-30r (30-VI-1481).

92. Cal tenir en compte que els casos observats per Albert Reixach (noranta-vuit, corresponents al nord-est de Catalunya entre el 1350 i la darrereria del segle xv) van tenir, tots, una durada limitada en el temps. El mateix investigador (Reixach, 2019: 208), tanmateix, ja detecta la reiteració dels cobraments a la baronia de Llagostera en l'interval dels anys 1398-1418.

93. També existia un Vidal, que «diu que té franquesa», amb el qual els prohoms manaren arribar a un acord: AHG, CL, 594, f. 66r-71r (VII-1470).

94. La mateixa taba indica que el sastre Joan Rufí pagava, només, 10 s. per any. Aquest és exactament el mateix cas que trobem amb la reducció aconseguida per Joan Rissac, habitant del Puig, que l'any 1480 pactà amb els jurats que durant deu anys pagaria 10 s. per totes «quontes dinarades ffarà, pach cascu any deu sous solament». Vegeu AHG, CL, 188, f. 3r (28-VIII-1480). De fet, aquesta expressió creiem que és un indicatiu del caràcter més o menys permanent de l'impost.

95. AHG, CL, 594, f. 63v-65r (1-VII-1470) i 123r-125r (15-VI-1472); CL, 188, f. 31r-31v (27-VIII-1481).

96. En les properes línies, se segueixen les indicacions proporcionades per la taba del 1470: AHG, CL, 594, f.66r-71r (VII-1470).

aquesta és una referència als eventuais conflictes amb règims fiscals similars que imperaven en territoris limítrofs?

Per recaptar els ingressos s'habilitaven dos llevadors a la vegada. En principi, aquests oficials rebien les notificacions del que cada individu havia guanyat cada setmana o, com a màxim, cada quinze dies; i en cobraven els drets. Sembla que aquest procediment tenia lloc els diumenges. En cas que aquestes notificacions no s'efectuessin correctament, els compradors de la taxa podien demanar una estimació del valor dels béns o les rendes taxades. Finalment, per al cobrament de l'impost hi havia també un clavari o receptor, que administrava els diners i en duia la comptabilitat. Aquest cos d'oficials era nomenat per la comunitat, independentment del fet que s'arrendessin els drets de l'impost. Almenys en la taba del 1470, els prohoms de Llagostera fixaren «per càrrec i treballs» (és a dir, en concepte de salari) dels collidors i del clavari, una mitgera de cada onze, o bé un sou de cada onze.

L'expedient fiscal en qüestió també preveia l'espai institucional des d'on es podien resoldre els conflictes eventuais. Si apareixien «debats» sobre el quinze, d'entre els prohoms s'havia d'elegir un cos format per quatre homes que durien a terme una investigació. Més enllà de designar els noms de les persones que havien de conformar aquest cos durant als anys següents (i transcriure'n el jurament), les ordinacions recollides a la taba no donen més detalls sobre aquest procediment.

En el període estudiat, disposem de notícies sobre l'arrendament de l'impost tant a financers forasters com a prohoms locals (vegeu la taula 1). Els jurats de la vila signaven les vendes nominalment. El juliol del 1469 el quinze de Llagostera fou venut a Joan Barcelona, de la vila de Sant Feliu de Guíxols, per quaranta-set lliures anuals.⁹⁷ A finals del juny del 1471, en canvi, el redelme fou alienat en subhasta a una companyia formada per tres llagosterencs: Antoni Aubert, el teixidor Jaume Galí i el sastre Joan Saura.⁹⁸ Amb l'allunyament de les perspectives bèl·liques, el preu de l'arrendament havia pujat fins a setantadues lliures i deu sous. Un any després, el 1472, Jaume Galí acaparava l'arrendament anual en solitari i les perspectives del rendiment havien augmentat considerablement: cent quinze lliures.⁹⁹ No tornem a tenir-ne notícies fins a l'arrendament del 1481, quan el quinze fou transferit a Jaume Mateu, també de Sant Feliu, per un cost anual de cent trenta-quatre lliures, tres sous i quatre diners.¹⁰⁰ En les vendes públiques corresponents al 1469 i al 1471 es documenta el concurs de primes o «eixaucs» per als licitadors; un indicatiu de la dificultat per trobar arrendataris. Posteriorment, aquestes haurien desaparegut.

97. AHG, CL, 594, f. 41v-42r (10-VII-1469). L'arrendador no havia pagat a temps una part d'aquesta suma (15 l.), fet pel qual al mes de novembre el batlle senyorial imposà una pena de 60 l. al seu administrador perquè ho fes amb celeritat. Aquest és, de fet, un bon exemple de la col·laboració entre el poder senyorial i el govern local en la gestió del redelme. Vegeu AHG, CL, 594, f. 45r (6-XI-1469).

98. AHG, CL, 594, f. 107v-108v (30-VI-1471).

99. AHG, CL, 594, f. 123r-125r (15-VI-1472).

100. AHG, CL, 188, f. 29v-30r (30-VI-1481).

Taula 1
L'arrendament del quinçè de Llagostera

Exercici	Preu	Primes (50 S.)	Arrendataris
1469-1470	940 s.	x	Joan Barcelona, de Sant Feliu de Guíxols
1471-1472	1.450 s.	x	Antoni Aubert, Jaume Galí i Joan Saura, de Llagostera
1472-1473	2.300 s.		Jaume Galí, de Llagostera
1481-1482	2.683 s. 4 d.		Jaume Mateu, de Sant Feliu de Guíxols

Font: elaboració pròpia.

D'altra banda, la presència d'arrendataris de Sant Feliu de Guíxols acredita l'actiu paper que la vila encara tenia en l'extensió dels capitals urbans sobre els espais eminentment agrícoles de l'entorn. Pot afirmar-se que, a finals del segle xv, Llagostera formava part del camp d'intervencions financeres dels capitals provinents de la vila costanera.

Ara bé, per tal d'intervenir en el mercat de les rendes locals, abans s'havien de faltar alguns assumptes de caràcter jurisdiccional. Per exemple, en el darrer cas documentat, corresponent al 1481, l'arrendador Jaume Mateu hagué de sotmetre's «a ffor e a destret de la cort e justícia de la present parròquia de Llagostera» i va haver de renunciar a privilegis, guiatges, allargaments e «sobre seïments», de tal manera que si era processat per impagament o negligència, la jurisdicció local pogués actuar amb plena discrecionalitat. També aportà fermances personals; tots, homes de Llagostera. En tot cas, i tal com s'acredita en la taba del quinçè, aquest jurament quedava condicionat al jurament dels habitants del terme a pagar «bé e lleialment» el redelme.

Tal com era habitual en aquest tipus d'impostos, el quinçè de Llagostera afectava una àmplia gamma de béns, guanys, rendes i salaris; la pretensió era taxar totes les activitats econòmiques i la riquesa que es poguessin localitzar al terme (vegeu la taula 2). En els paràgrafs següents procurarem ordenar els objectes taxats en funció de la seva naturalesa.

Atenent la seva centralitat en l'economia feudal, s'hi incloïen els cereals collits al terme, dels quals s'especificuen tant els dels cultius d'hivern com els de primavera, als quals se sumava també el mestall. No és clar si els collidors en percebien el preu o bé en recollien directament els esplets, però ens inclinem per creure que la decisió devia dependre de les preferències dels arrendadors i, potser també, de l'estat dels preus corrents dels cereals. Els llogaters de terres al terme també tributaven el cànon general (és a dir, el quinçè: 6,66%) dels seus cultius. En canvi, la taba fa èmfasi en el fet que els pagesos que haguessin collit els cereals, no havien de tributar una altra vegada quan eren venuts (tant en gra com en farina), tal com ocorria amb altres productes primaris.

En aquesta mateixa línia, tributava també la collita d'hortalisses collides, d'entre les quals s'enumeren els alls, les cebes, les cols, els porros, les escalunyes i les bledes; i també ho feien la fruita seca, els llegums (descrits amb el localisme arcaic «cuynat»), el lli i el cànem. En canvi, en el cas del raïm es pagaven un sou i sis diners per cada quinze coves produïts (que amb seguretat representava una taxa força inferior al 6,66%) i, en el de l'oli, sis diners per cada copa.

La llana de les «bèsties que pasturaran dins lo terma de Lagostera» tributava un quinze, el mateix que per la dels animals que pasturaven en altres termes però eren propietat de llagosterencs (una al·lusió explícita a la ramaderia semitranshumant). A més, la llana bruta mereixia una tributació especial de sis diners per cada quinze lliures de pes (lb).

Els ruscs poblats d'abelles també tenien una tributació particular: es pagaven dos diners per la tinença de cada unitat. Ara bé, només se n'exigia el pagament si per Sant Miquel (el 29 de setembre) encara eren «poblats». És a dir, es valorava si els eixams havien arribat vius al final de la temporada i, per tant, havien produït les dues collites de mel i cera —a la primavera i a l'agost— que són habituals en contextos mediterranis. En contrast, les ordenances del redelme d'Ullà, l'any 1521, especificaven que el pagament en concepte de ruscs només s'havia d'efectuar si la colònia d'abelles aconseguia superar les dificultats de l'hivern i, per tant, podia començar a produir (Sales, Sapoznik i Whelan, 2021: 284).

La festa de Sant Miquel era, alhora, la data assenyalada per determinar el pagament per la possessió d'aviram. En aquest sentit, tot apunta que les aus només tributaven un cop l'any. Les gallines, els capons i els polls pagaven una malla per cada peça, exceptuant-ne els polls, que encara depenien de la lloca. Els ànecs i les oques, que eren el tipus d'aviram més apreciat, tributaven el doble: un diner per peça. Finalment, els propietaris dels colomers havien de retre un quinze per cada colom que en «traguessin» (segurament per sacrificar-lo per obtenir-ne la carn).

Les rendes tributaven també un quinze, tant en els casos del crèdit censal com les tasques i altres rendes agrícoles. Concretament, pagaven aquesta taxa els qui prestaven les pensions, els censataris. Així mateix, el lloguer i la cessió de terres estaven gravats amb el mateix tipus general, que anava a càrrec del titular de l'immoble (tot i preveure que aquest import podia repercutir en el lloguer exigit). En canvi, la compra de béns seents, així com el capital aportat en rendes o censals, tributaven, tan sols, per 3 d./l. (1,25%).

Un altre capítol està representat pels rendiments del treball. S'esmenten els salaris dels bracers i similars («tragí o de qualsevol altre gony», «missatge o logater del terma, o joves hom, o fadrins del dit castell, o qualsevulla altres qui del dit terma sie avut que gony») percebuts pels habitants del terme, sobre els quals també pesava un quinze. Això incloïa tant les feines que es duïen a terme amb l'ajuda de bestiar (mules o bous, per exemple), com les que no. Els qui tenien oficis especialitzats, com els sastres, els ferrers, els teixidors, els calceters i els mercers, també tributaven els rendiments dels treball, per bé que la taba especificava que ho havien de fer només si no havien rebut cap franquesa (element que pot voler indicar que aquests col·lectius professionals,

que, com hem vist, es trobaven entre l'elit de la comunitat, solien obtenir gràcies d'aquest tipus).

La taba, que és un reflex del potencial econòmic del context, obvia altres professions que probablement no eren representatives de la Llagostera quatrecentista i que eren més pròpies d'ambients plenament urbans (per exemple, les dels especiers, els apotecaris i els argenters). Malgrat això, tampoc s'hi esmenten professions que sí que tenim documentades, com ara les dels notaris i escrivans, els mercaders, els paraires i els sabaters. Amb la documentació que tenim a l'abast, de moment no és possible d'esbrinar si aquestes professions entraven en les previsions genèriques que han estat descrites i pagaven el quinze, o bé quedaven expressament excloses del gravamen.

Finalment, encara en l'apartat dels rendiments del treball, s'especifica que els homes que tenien molins havien de pagar un quinze dels beneficis, amb el benentès que havien de passar comptes cada quinze dies amb els llevadors.

D'altra banda, es taxaven les compravendes de tot tipus de béns, on s'inclouïen els alimentaris, el bestiar, el mobiliari o els materials per a la construcció. Els venedors de planter (d'hortalisses), arbres (incloent-hi les oliveres, els plançons, «llenyà» o suros), herbatge, fruita seca, llegums, ous, formatges, glans,¹⁰¹ gra a escala professional, vi i pa (per part dels taverners), roldor i garriga (productes emprats en l'adobat de pells),¹⁰² carn (per part dels carnisers),¹⁰³ estam i llana «punxa», teules, rajols i calç, fusta obrada i no obrada (per part dels fusters), tots estaven obligats a tributar sobre els seus beneficis prenent com a base el cànon general. En aquest darrer cas, s'especifica que si la fusta obrada que era venuda tenia forma de vaixell, tina, escriny o bancal (per exemple, mobles domèstics), s'havien de pagar tres d./l. (1,25%).

Els venedors de draps de llana tributaven dos diners per cada cana; pel que fa als draps de llana més bastos, com les saies i els «estrets», es pagava un diner per cana. Dels draps fets de lli, de cànem, d'estopa o de ginestes (productes més modestos, que ja sabem que es produïen al mateix territori), hom en pagava una malla per cana.¹⁰⁴

Per la seva banda, la venda del bestiar gros (bovins i equins) i dels porcs només tributava quatre d. /l. (1,66%).¹⁰⁵ En el cas específic del bestiar gros, només es tributava si el venedor, en el termini de dos mesos, no adquiria un altre animal. La venda del bestiar menut tributava un quinze.

101. Els glans no tributaven si eren recollectats per a l'autoconsum de les persones o del bestiar, i sí que ho feien si eren introduïts al mercat. El mateix passava amb els formatges i els ous.

102. S'especifica que en pagava tothom que en «fes» (és a dir, el que el conreava) amb finalitats comercials.

103. La venda de carn salda era taxada en 2 d. per quarter.

104. No podem perdre de vista que, paral·lelament a l'impost sobre la renda percebut pel govern local, els draps estaven gravats pels impostos implementats per la Diputació del General de Catalunya (Orti, 2011).

105. Tot i que la revenda, tant de bestiar gros com de menut, tributava el 6,66%.

Taula 2
El quinzè de Llagostera, 1470

	Objectes taxats	Taxes	Pagadors	Especificacions	
Producció agropecuària	Cultius	forment, ordi, avena, sègol, espelta, mestall, mill, melca, qualsevol altre gra collit	6,66%	cultivador	Els llogaters de terres també havien de tributar; no se'n pagava la venda
		alls, cebes, cols, porros, escalunyes, bledes	6,66%	cultivador	
		avellanes, nous, ametlles	6,66%	cultivador	
		llegums	6,66%	cultivador	
		lli i cànem	6,66%	cultivador	
		raïm	1 s. 6 d. per 15 coves	cultivador	
		oli	6 d./copa	cultivador	
	Bestiar i subproductes	llana	6,66%	ramader	
		llana «sutza» (bruta)	6 d./15 lb.	ramader	
		ruscs d'abelles	2 d./rusc	apicultor	Només es pagava si hi havia abelles per Sant Miquel
		gallines, capons i polls	0,5 d./unitat	propietari	Es pagava per Sant Miquel, excepte «polls que nien lloca»
		ànecs i oques	1 d./unitat	propietari	Es pagava per Sant Miquel?
		coloms	6,66%	propietari de colomer	
Rendes	pensions de censals morts, violaris, tasques i altres rendes	6,66%	censatari		
	compra de béns immobles, censals o rendes	1,25%	comprador		
	lloguer de terres	6,66%	titular	Es podia forçar el llogater a pagar	

(Continua en la pàgina següent.)

	Objectes taxats	Taxes	Pagadors	Especificacions
Rendiments del treball	tragins o altres salaris	6,66%	treballador	«Dels diners de tragí pugan levar barra» ^a
	missatges, «llogaters», homes joves o fadrins	6,66%	treballador	Si no tenien llogada una casa fora del terme o s'hi estaven de manera permanent
	feines amb bèsties o sense	6,66%	treballador	
	sastres, ferrers, teixidors, calceters i mercers	6,66%	treballador	
	rendiments dels molins	6,66%	moliner	Es passava comptes cada quinze dies
Venda d'aliments i d'altres productes agrícoles	herbatge	6,66%	venedor	
	ous i formatges	6,66%	venedor	
	vi i pa	6,66%	taverner	
	carn	6,66%	carnisser	
	cansalada	2 d./corter	venedor	
	llegums	6,66%	venedor	
	avellanes, nous, ametlles	6,66%	venedor	
	planter	6,66%	venedor	
	gra	6,66%	venedor	«Per fer mercaderia o per fleca»
	glans	6,66%	venedor	
	arbres (oliveres, plançons, «llenya», suros), adobats i no adobats	6,66%	venedor	
roldor i garriga	6,66%	venedor	«Tothom qui fasa rodor o gariga»	
Venda de materials de construcció i de fusta	rajoles, teules i calç	6,66%	venedor (productor)	
	fusta obrada i no obrada	6,66%	fuster	
	vaixells, tines, escriptoris i bancals	1,25%	venedor	

(Continua en la pàgina següent.)

	Objectes taxats	Taxes	Pagadors	Especificacions
Venda de draps	estam i llana punxa	6,66%	venedor	«Tothom qui obrarà del gony que farà»
	draps de llana	2 d./cana	venedor	
	saies i «estrets»	1 d./cana	venedor	
	draps de lli, cànem, estopa o ginesta	0,5 d./cana	venedor	
Venda de bestiar	bestiar menut (venda o revenda)	6,66%	venedor	«Que ajan a levar lo cabal de aquell que auran senitat»
	porcs	1,66%	venedor	
	bèstia grossa	1,66%	venedor	Només es pagava si en el termini de dos mesos no se'n comprava una altra; la revenda es taxava en el 6,66%

a. Tal vegada es refereix a la possibilitat de cobrar drets de pas pel terme de Llagostera (Verdés, 2005).

Font: AHG, CL 594, f. 66r-71r (VII-1470).

Si el redelme afectava, per defecte, activitats econòmiques que en un moment determinat podien no estar operatives al terme (per exemple, no hi tenim notícies de la presència de calceters ni de mercers), també sabem que la taba no resulta exhaustiva. Així, a la Llagostera baixmedieval es comerciaven i es consumien aliments que no eren gravats per la comunitat. Particularment, és el cas del peix, el comerç del qual estava sancionat per la senyoria. Si bé el terme de Llagostera no tenia sortida al mar, la proximitat a la costa feia que ja al segle xv hi arribés peix fresc procedent de Tossa i de Sant Feliu de Guíxols. Gràcies a un seguit de crides, sabem que els exemplars frescos duts pels peixaters havien de ser pesats al Puig (en unes mesures que segurament estaven controlades pel castell i que s'havien de remunerar) i que a la darrereria del segle xv aquesta pràctica ja era tradicional.¹⁰⁶ En la mateixa crida s'insistia que aquest procediment era obligatori, sota pena de perdre la bèstia de càrrega amb la qual s'havia transportat el peix fins a Llagostera. D'altra banda, s'ha de tenir en compte que a la localitat també es devia consumir peix assecat o en salaó, com ara les merlusses o les arengades, que foren tan habituals als centres urbans durant el segle xv (Salicrú, 1995: 30-100).

A més, es conserva una taxació dels preus dels peixos que eren venuts a la vila corresponent al mes de març del 1468.¹⁰⁷ Aquesta taxació havia estat ordenada pels jurats i pel capità del castell, de manera conjunta. S'hi diferenciaven els valors que el producte podia assolir durant la quaresma (més car) dels que podia tenir els dies carnals. Així, per la to-

106. AHG, CL, 594, f. 111r-111v (6-X-1471).

107. AHG, CL, 594, f. 16v (5-III-1468).

nyina, el congre i el pagell —que eren les tipologies més apreciades— es pagarien quinze d./lb. durant la quaresma i dotze diners la resta dels dies. Pels bonítols, els verats, els serrans i les oblades es pagarien 12 d./lb durant la quaresma i 10 d./lb els dies carnals. La resta de peixos (per exemple, bisos, aranyes, agulles, «agasells», gerrets, sardines i lluços) costarien un màxim de 10 d./lb. per la quaresma i 8 d. si es venien en un altre període. Les ordinacions també advertien que del preu dels peixos que haguessin estat «entaulats» un dia (és a dir, exposats per a la venda), se n'hauria de rebaixar 1 d./lb. Dit això, de ben segur que encara podrien trobar-se altres productes o activitats professionals que escapaven a la taxació del redelme.

Reflexions finals

Aquest article ha volgut oferir una panoràmica de les fonts de riquesa existents en un terme rural a la darrerria del segle xv. Al costat del cultiu de cereals o de les professions menestrals de la vila, que són activitats ja àmpliament descrites pels investigadors en espais i cronologies similars, hem obert el focus a altres empreses de l'esfera agropecuària, extractives, de serveis o dels transports de mercaderies.

Aquest exercici ha estat possible gràcies a la documentació notarial i de cort, que permet d'oferir una imatge més o menys impressionista en funció de la disponibilitat de registres i, també, de l'atzar en les troballes. Però en aquest cas, a més, hem explorat la possibilitat d'estudiar les activitats econòmiques al terme de Llagostera a través de la taba d'un impost sobre la renda que fins a aquest moment era inèdita. La taxació en qüestió ofereix noves vies de comprensió sobre com i de què vivien les persones a la darrerria del segle xv; sobre la diversitat d'ocupacions que podien conuiuere en un terme geogràfic extens i amb espais ecològics prou diferents entre si. Així, el redelme gravava les activitats agropecuàries, les extractives, el comerç, l'artesanat i també les operacions financeres.

Val a dir que Llagostera no és un cas únic. D'uns anys ençà, sabem que gravàmens similars van ser implementats per les comunitats locals d'arreu de la Corona d'Aragó entre finals del segle xiv i la centúria posterior. Aportant aquest cas d'estudi a la literatura acadèmica, pretenem contribuir a l'estudi de la societat medieval mitjançant la documentació fiscal d'àmbit local. De passada direm que en el marc de l'anàlisi de les dades han aparegut interrogants de caràcter metodològic que de moment no hem sabut respondre. Ens preguntem, per una banda, com és que determinades activitats o productes, que estan ben documentats al terme, quedaven exclosos de les ordinacions que guiaven l'impost sobre la renda. De l'altra, cal preguntar-se també fins a quin punt les tabes eren totalment representatives de la riquesa local en un moment determinat, o bé incloïen supòsits i activitats de manera genèrica, potser fruit de la còpia d'un model estandarditzat que les comunitats locals tendien a replicar. Aquestes i altres qüestions queden obertes perquè els investigadors puguin resoldre-les a partir de nous estudis de cas.

Bibliografia

- AGUSTÍ, Miquel (1988). *Llibre dels secrets de agricultura, casa rústica i pastoril: Edició facsímil*, Barcelona: Alta Fulla.
- AMADES, J. (1987). *Costumari català*. Vol. IV, . Barcelona: Salvat.
- APARISI, F. (2020). «El cultivo y procesado del lino en el reino de Valencia (siglos XIII-XVII)», *Espacio, Tiempo y Forma: Historia Medieval*, 33, 17-42.
- BANEGAS, R. (2016). *Sangre, dinero y poder: El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*. Lleida: Milenio.
- DANTÍ, J. (2008). «Els cereals. Retrocés del guaret i conreus intensius». Dins E. GIRALT (dir.), *Història agrària dels Països Catalans*. Vol. III. Barcelona: Universitat de Barcelona, 91-124.
- DONAT, L. (2009). «Agermanament, fraternitat, comunia o societat entre esposos: els altres contractes matrimonials de les notaries gironines (primer terç del segle XIV)», *Estudis d'Història Agrària*, 22, 47-59.
- FERRAGUD, C. (2015). «Barbers in the process of medicalisation in the Corns of Aragon during the Late Middle Ages». Dins F. SABATÉ (ed.), *Medieval urban identity: Health, Economy and Regulation*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 143-165.
- FURIÓ, A. (2017). «La gran depressió baixmedieval. Una mirada des dels Països Catalans», *Recerques*, 72-73, 45-103.
- GRAU, D. (1987). *Llagostera*. Girona: Diputació de Girona (Quaderns de la Revista de Girona).
- MALLORQUÍ, E. (2011). *El llibre verd del Bisbe de Girona (1362-1371)*. Girona: Diputació de Girona.
- MALLORQUÍ, E. (2014). «Els masos i el paisatge de Panedes a partir del capbreu del monestir de Sant Feliu de Guíxols, 1319». Dins M. ALBÀ i E. MALLORQUÍ (coords.), *Homes i terres: L'ordenació del paisatge agrari de Llagostera, segles XIII-XX*. Llagostera: Ajuntament de Llagostera, 68-91.
- MALLORQUÍ, E.; VARAS, M. (2010). «El privilegi del rei Jaume I (1241). Contingut, context i permanència». Dins M. ALBÀ i E. MALLORQUÍ (coords.), *Història de Llagostera: Les claus del passat*. Llagostera: Ajuntament de Llagostera, 147-164.
- MARCÓ, X. (2008). «La diferenciació pagesa a la Catalunya baixmedieval: la revisió del cas de la vall d'Aro», *Estudis d'Història Agrària*, 21, 125-149.
- MORELLÓ, J. (1997). «Els impostos sobre la renda a Catalunya: redelmes, onzens i similars», *Anuario de Estudios Medievales*, 27/2, 903-968.
- MORELLÓ, J. (2008). *Municipis sota la senyoria dels creditors de censals: La gestió del deute públic a la baronia de la Llacuna (segle XV)*. Barcelona: Fundació Raimon Noguera.
- ORTI, P. (1999). «Una primera aproximació als fogatges catalans de la dècada de 1360», *Anuario de Estudios Medievales*, 29, 747-773.
- ORTI, P. (2011). «Les finances de la Diputació del General de 1380 a 1462». Dins M. T. FERRER I MALLOL (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya: Dels segles medievals a l'actualitat, 650 anys*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 119-137.

- ORTI, P. (2020). «Vendre, lluir i exercir el poder polític en terres de remences: el cas de la Vall d'Aro al segle XIV», *Recerques*, 77, 27-53.
- REIXACH, A. (2019). «Redelmes: nous gravàmens sobre els ingressos a les comunitats de la Catalunya del nord-est (c. 1350 - c. 1500)», *Estudis d'Història Agrària*, 30-31, 193-235.
- REIXACH, A. (2020). «Presión fiscal y endeudamiento en las comunidades rurales del noreste catalán durante la Guerra con Castilla (1356-1366)», *Edad Media: Revista de Historia*, 21, 415-454.
- ROCA, P. (2006). «Pluriactivitat pagesa i canvi agrari al Vallès Occidental. L'exemple de Matadepera, 1760-1900», *Estudis d'Història Agrària*, 19, 143-174.
- SALES I FAVÀ, L.; SAPOZNIK, A.; WHELAN, M. (2021). «Beekeeping in late medieval Europe: A survey of its ecological settings and social impacts», *Anales de la Universidad de Alicante: Historia Medieval*, 22, 275-296.
- SALES I FAVÀ, L. (2021). «Leasing, fattening and guarding livestock in times of crises: North-Eastern Catalonia, c. 1330-70», *Agricultural History Review*, 68, 2, 169-191.
- SALES I FAVÀ, L. (2022a). «Mercado ganadero y estratificación social en el medio rural catalán (siglo XIV)», *Historia Agraria*, 87, 1-31.
- SALES I FAVÀ, L. (2022b). *Crèdit privat i morositat a la Catalunya baixmedieval: baronia de Llagostera*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- SALES I FAVÀ, L. (en premsa). *Conflicte, violència, justícia: Llagostera al segle XV*. Llagostera: Ajuntament de Llagostera.
- SALES I FAVÀ, L.; REIXACH, A. (eds.) (2022). *Les corts jurisdiccionals a la Corona d'Aragó (s. XI-XVIII): Fonts per al seu estudi*. Girona: Biblioteca d'Història Rural.
- SALICRÚ, R. (1995). *El tràfic de mercaderies a Barcelona. Segons els comptes de la Lleuda de Mediona (Febrer de 1434)*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- SOBREQUÉS, S. (1963). *Guerra Civil a l'Empordà (1462-1472)*. Barcelona: Rafel Dalmau.
- SOLDEVILA, X. (2012). *Llagostera medieval: Viure a la plana de la Selva el 1300*. Llagostera: Ajuntament de Llagostera.
- TORRES, X. (2001). «La ciutat de Girona a l'època moderna: de capital del drap a plaça forta», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 42, 25-44.
- VERDÉS, P. (2005). «Sobre la regalia d'establir imposicions i barres a Catalunya: la convenença de Sant Joan Despí (1370)», *Initium*, 10, 548-578.